

В. А. Завгородній

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВПЛИВУ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

На основі аналізу наявних у сучасній доктрині інтерпретацій категорії «соціальний вплив» сформульовано поняття та визначено ознаки соціально-правового аспекту впливу практики Європейського Суду з прав людини, що мають методологічне значення для подальшого дослідження сутності впливу практики Страсбурзького Суду Ради Європи.

Ключові слова: соціальний вплив, практика Європейського Суду з прав людини, суб'єкти юридичної діяльності, громадянське суспільство, якість життя людей.

Постановка проблеми. Як відомо, вплив є одним із механізмів формування та функціонування багатьох суспільно-психологічних та правових явищ. У контексті цього дослідження практику Європейського Суду з прав людини пропонується розглядати невід'ємним джерелом впливу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод на суб'єктів національного права, що має різні аспекти свого вияву. Одним із таких аспектів є соціально-правовий, що попередньо не досліджувався представниками юридичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення проблеми соціального впливу зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Е. Авермат, Ф. Зимбардо, М. Ляйппе, В.М. Куликов, А.В. Петровський, П.М. Шихирев, В.А. Янчук та інші. Однак аналіз праць учених вказує на те, що вони не торкалися особливостей соціально-правового аспекту впливу практики Європейського Суду з прав людини (далі – ЄСПЛ).

Виходячи із зазначеного, метою цієї статті є з'ясування поняття, сутності та характерних ознак, що притаманні соціально-правовому аспекту впливу практики ЄСПЛ та ролі у цьому процесі суб'єктів юридичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Слід наголосити, що вихідною категорією в рамках цього дослідження є «соціальний

вплив», що в наукових джерелах характеризується по-різному.

Проведене В.А. Янчук дослідження дало змогу виокремити такі підходи зарубіжних та вітчизняних учених щодо розуміння сутності соціального впливу в різні роки: а) усвідомлена спроба зміни думок і дій шляхом маніпулювання мотивами людини щодо бажаного результату (W. Brembeck, W. Howell, 1952 р.); б) комунікація, спрямована на зміну вибору (W. Brembeck, W. Howell, 1970-ті роки); в) сукупність ефектів у адресата впливу (Fotheringham); г) мистецтво використання ресурсів невизначеності, ідентифікація зі змістом впливу через мову адресата впливу (K. Burke); г') взаємодія, кооперація між джерелом і адресатом впливу, створення стану ідентифікації або орієнтації між джерелом і адресатом, що відбувається завдяки використанню символів (C. Larson); д) будь-яка комунікація, спрямована на зміну уявлень, аттитюдів інших людей (A. Manstead), проникнення однієї особистості (або групи осіб) в психіку іншої особистості (або групи осіб) з метою зміни та перебудови індивідуальних або групових психічних явищ (поглядів, відношень, мотивів, установок, станів) (В.М. Куликов); е) одна із форм зв'язків і відносин між людьми, що опосередковується цілями, завданнями і змістом спільної діяльності (А.В. Петровський) [1, с. 445–446].

Аналіз зазначеного вказує на те, що соціальний вплив може мати як позитив-

ні наслідки для суб'єктів, на яких спрямовано такий вплив, так і негативні, в яких зацікавлений суб'єкт впливу. Так, наприклад, маніпуляція є видом соціально-психологічного впливу, який використовується для прихованого впровадження в психіку жертви цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора, які не збігаються з актуально існуючими потребами жертви [2].

Таким чином, за метою і наслідками необхідно розмежовувати позитивний та негативний соціальний вплив когось або чогось на психіку людини. Разом з цим, зважаючи на етимологічне значення слів «кооперація», «комунікація», «відносини», соціальний вплив необхідно також розглядати як процес досягнення відповідної мети.

Едді Ван Авермат розглядає соціальний вплив у загальному розумінні як дію однієї людини (людей) на поведінку іншої людини та у вузькому розумінні як зміну у думках, судженнях і установках особистості, яка відбувається в результаті дії на неї поглядів інших людей [3, с. 545]. Подібну думку висловлює і П.М. Шихирєв, який визначає соціальний вплив у широкому розумінні як асиметричні відносини між людьми, коли одна людина отримує можливість застосовувати дію щодо іншої, а у вузькому розумінні як зміну знань, установок або емоцій людини, яка може бути спричинена діями інших людей [4, с. 100]. Такий підхід учених до інтерпретації поняття «соціальний вплив» дає можливість розуміти його як дію одного суб'єкта на іншого, що досягла результату.

На думку Ф. Зімбардо, процес соціального впливу передбачає таку поведінку однієї людини, яка має своїм наслідком або метою зміну того, як інша людина поводить себе, що відчуває або думає стосовно деякого стимулу. Стимулом може виступати будь-яка соціально значуща проблема, продукт, дія [5, с. 16]. Зазначене дає змогу зробити висновок, що соціальний вплив може також розглядатися як «бажана мета» без настання очікуваних наслідків.

Дещо іншу позицію щодо предмета нашого дослідження висловлює В.В. Москаленко, який зазначає, що соціальний вплив – це тиск на людину з боку агента

впливу, який здійснюється без будь-яких насильницьких дій, без обмежень фізичної свободи дій, без будь-якої загрози (прямої чи опосередкованої) життю або здоров'ю об'єкта впливу. З позиції вченого об'єкт впливу вільно, добровільно приймає систему ціннісних смислів суб'єкта впливу. Соціальний вплив є впливом на психіку людини, який здійснюється на основі законів людської психіки і ґрунтується на психологічних особливостях людини, які роблять її податливою до впливу [6, с. 14–15].

На наше переконання, погляд вченого на досліджуване поняття характеризується певною суперечністю, оскільки в змісті вищенаведеної дефініції автор вживає категорію «тиск» стосовно людини, що може бути не тільки фізичним, але й психічним та в науці психології розуміється як вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз з метою її спонукання до певної запланованої моделі поведінки [7, с. 26]. Наявність такого тиску унеможливорює вільне і добровільне сприйняття суб'єктом запропонованої системи цінностей.

Аналіз вищеперерахованих позицій учених дає змогу виокремити такі підходи щодо розуміння сутності поняття «соціальний вплив»: дія, спроба, кооперація, комунікація, відносини, поведінка, тиск на людину з метою зміни у неї знань, установок, поведінки або емоцій щодо певного явища.

Зазначене та попередньо отримані результати дослідження щодо сутності поняття «правовий вплив практики ЄСПЛ» дають змогу дійти висновку, що його соціальний-правовий аспект – це передусім позитивна дія правових позицій Страсбурзького Суду на членів соціуму, їх психіку та поведінку, що зумовлює зміни у взаєминах (взаємних зв'язках) між ними у різних сферах життєдіяльності суспільства. Джерелом такого впливу є рішення ЄСПЛ як проти України, так і інших держав-учасниць Конвенції, об'єктом впливу – правосвідомість членів суспільства, засобом впливу – правові позиції ЄСПЛ.

Усвідомлення людьми змісту та обсягу наявних конвенційних прав і свобод (в їх інтерпретації судом Ради Європи) призводить до активізації діяльності щодо їх за-

хисту. І вже нині можна спостерігати ті позитивні зміни в соціумі, які відбуваються під впливом практики ЄСПЛ.

Безпосередньо в політичній сфері можна споглядати зміни в суспільному житті щодо реалізації таких ключових політичних прав людини, як участь у мирних зібраннях та участь у виборах.

Свідченням цього є результати дослідження М.П. Середи, який зазначає, що прецеденти, встановлені Європейським судом у справах «Веренцов проти України» (*Vyrentsov v. Ukraine*, no. 20372/11, ECHR, 11 April 2013) та «Шмушкович проти України» (*Shmushkovych v. Ukraine*, no. 3276/10, ECHR, 14 November 2013), використовуються активістами в оскарженні законності актів місцевих органів влади, які обмежують право громадян на проведення мирних зібрань у різних містах, серед яких Полтава та Харків. При цьому станом вже на 2015 рік суттєво зменшився і відсоток судових заборон мирних зібрань. У 2015 році суди заборонили лише 19 зібрань (51%), що є значним прогресом порівняно з відсотком судових заборон у 2011 (89%), 2012 (88%), 2013 і 2014 роках (по 83%). Позитивною для організаторів мирних зібрань у 2015 році була практика апеляційних судів та Вищого адміністративного суду України. У чотирьох з семи випадків апеляційні суди приймали рішення на користь організаторів зібрань. Вищий адміністративний суд України був на боці організаторів зібрань у двох з трьох випадків [8].

Аналіз вказаних результатів соціологічного дослідження дає змогу зробити висновок, що суспільство, не очікуючи реакції держави на визначені в рішеннях Страсбурзького Суду недоліки чинного національного законодавства щодо врегулювання порядку проведення мирних зібрань, апелює до рішень публічної влади, використовуючи правові позиції ЄСПЛ, і таким чином ще раз додатково наголошує на їх вагомості та необхідності обов'язкового урахування у забезпеченні і гарантуванні прав людини. Відповідно, представники судової гілки влади під час прийняття рішень по таких позовах не можуть не враховувати правові позиції ЄСПЛ і, таким чином, можна стверджувати

про наслідки соціально-правового впливу практики Страсбурзького Суду.

Соціально-правовий аспект впливу практики ЄСПЛ на економічну сферу життєдіяльності суспільства яскраво простежується через нове усвідомлення людьми таких важливих категорій, як «майно» та «власність» в інтерпретації ЄСПЛ, що є основою будь-якої економічної системи.

Як стверджує О.А. Мірошніченко, кількість скарг щодо захисту права власності (всіх держав-учасниць) у ЄСПЛ сягає 13,35% за період з 1959 року по 2012 рік. Захист цього права посідає 2-е місце після скарг щодо справедливого судового розгляду (ст. 6 ЄКПЛ), які займають 45,01% від усіх скарг, що надійшли до суду протягом 1959–2012 років. Якщо конкретизувати ці дані, то протягом 1959–2012 років проти України було подано 305 скарг громадян на підставі статті 1 Додаткового протоколу [9, с. 371].

Зазначені кількісні показники вказують на те, що сформовані Європейським судом правові позиції у таких відомих справах, як «Бейелер проти Італії» (1996 р.), «Броньовський проти Польщі» (2004 р.), «Копецький проти Словаччини» (2004 р.) та інших, зумовили переосмислення громадянами України обсягу та змісту права на власність, активізували процеси звернення до ЄСПЛ і, як наслідок, маємо прийняття проти України вже більш ніж 150 рішень за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Серед прийнятих рішень можна виокремити ті, що стосувалися заборгованості з виплати заробітної плати, а саме: «Баландіна проти України», «Батрак проти України», «Безуглий проти України», «Білецька проти України», «Деревенко та Довгалюк проти України», «Дідух проти України», які прийняті в період 2000–2009 років. Такі рішення, на наш погляд, вплинули на загальну ситуацію вирішення цієї проблеми в державі, що підтверджується офіційною статистикою. Так, за даними Державної служби статистики України, в цей період існувала така динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати: 2000 рік – 6400,8 млн грн; 2001 рік – 4928,0 млн грн; 2002 рік – 2656,6 млн грн; 2003 рік – 2548,2 млн грн;

2004 рік – 2232,4 млн грн; 2005 рік – 1111,2 млн грн; 2006 рік – 960,3 млн грн; 2007 рік – 806,4 млн грн; 2008 рік – 668,7 млн грн [10].

Як видно зі статистичних даних, з кожним наступним роком ситуація покращувалась. Хоча варто зауважити, що практика ЄСПЛ була лише одним із чинників впливу на ситуацію поряд з економічним зростанням, державним менеджментом, ефективною діяльністю контрольних відомств.

Соціально-правовий вплив практики ЄСПЛ можна споглядати і в сімейній сфері суспільного життя через зміни у ставленні людей до таких важливих інститутів, як «сім'я» та «усиновлення». Так, наприклад, дві гомосексуальні пари з України подали позов до ЄСПЛ з вимогою визнання в Україні одностатевих партнерств на рівні шлюбу, посилаючись на рішення ЄСПЛ у справі «Schalk and Kopf v. Austria (no. 30141/04, ECHR 2010)», в якому ЄСПЛ визнав, що відносини співжиття одностатевої пари, яка живе в стабільному «de facto» партнерстві, підпадає під поняття «сімейного життя» [11]. Заявники в своїй скарзі стверджують, що різниця в правах між одностатевими і різностатевими парами не переслідує законних цілей і є дискримінаційною, оскільки не має розумного виправдання.

Такі звернення до міжнародного суду Ради Європи, зважаючи на прецедентність його рішень, потенційно можуть мати позитивні результати для скажників, оскільки подібні питання вже були предметом розгляду ЄСПЛ у справах: «Карнер проти Австрії», в якому ЄСПЛ зазначив, що держава має забезпечувати захист прав традиційного подружжя, при цьому не порушуючи права гомосексуальних пар; «Оліярі та інші проти Італії», в якому ЄСПЛ ухвалив рішення, яким зобов'язав законодавчо створити форму союзу, відмінну від шлюбу, але таку, яка узаконює союз одностатевих пар, адже «право на союз має бути у всіх пар, включаючи одностатеві» [12].

Разом з цим Європейський Суд з прав людини у справі «Шапін і Шарпентьє проти Франції» дійшов і інших висновків, що пункт 12 (право на шлюб) у комбінації з пунктами 14 (заборона дискримінації)

та 18 (право на повагу до приватного і сімейного життя) не були порушені, тобто держава не порушує жодних прав людини, якщо не дозволяє своїм громадянам одностатеві «шлюби» чи «сім'ї». Європейський суд також підтвердив рішення Верховного суду Франції про те, що не йдеться про жодну дискримінацію, якщо держава не надає своїм громадянам можливості одностатевих «шлюбів» [13]. Отже, Франція, як і інші держави Ради Європи, не зобов'язана вносити зміни до чинного сімейного законодавства в частині легалізації одностатевих шлюбів.

Однак, перебуваючи під постійним натиском частини громадськості, органи влади змушені реагувати на виклики сучасності, що прослідковується в прийнятих ними рішеннях. Свідченням цього є, наприклад, План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, до якого в частині «Створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації» включено пункт щодо необхідності розроблення та подання на розгляд Уряду законопроекту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим у разі непрацездатності, конституційного права не свідчення проти свого партнера [14].

Як слушно зауважує Г.С. Журавльова, гостро постає і питання стосовно усиновлення або спільного виховання дітей представниками ЛГБТ-спільноти. За даними соціальних опитувань, жителі України здебільшого виступають проти усиновлення дітей одностатевими парами чи самотніми особами, представниками ЛГБТ-спільноти, пов'язуючи усиновлення за таких обставин з наслідком у вигляді виникнення в дітей гомосексуальної орієнтації чи зміни ґендерної ідентичності [15, с. 67].

Однак слід відзначити, що за результатами опитувань центру «ЦІМЕС», які оприлюднені на національному ЛГБТ-порталі України, близько 21% українців позитивно ставляться до всиновлення одностатевими парами дітей [16], а це фак-

тично кожен п'ятий з опитаних, що вказує на поступові зміни у ставленні людей до цього питання, зокрема і під впливом рішень Страсбурзького Суду. Серед них можна виокремити рішення: 1) у справі «Е.Б. проти Франції», в якому Суд постановив, що гомосексуальність не може бути підставою для відмови в усиновленні дитини [17]; 2) у справі «Фретте проти Франції», у якій Суд встановив, що французькі органи влади відмовили заявникові в наданні попереднього дозволу на усиновлення дитини за ознакою сексуальної орієнтації заявника [18].

Правові норми, що уможливають подібне усиновлення, містяться і в Європейській конвенції про усиновлення дітей, яку 15.02.2011 було ратифіковано Законом, хоча і з відповідними застереженнями.

Зважаючи на підвищений інтерес суспільства до цього питання, у своєму роз'ясненні від 14.04.2011 Міністерство юстиції України зазначило, що у зв'язку з численними зверненнями громадян стосовно начебто можливості усиновлення дітей одностатевими парами та щодо зміни визначення поняття шлюбу у зв'язку з прийняттям Закону України «Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої)» Міністерство юстиції повідомляє, що держави можуть поширювати дію цієї Конвенції на одностатеві пари, які одружені або перебувають у зареєстрованому партнерстві. Вони також можуть поширювати дію цієї Конвенції на різностатеві й одностатеві пари, які разом проживають у постійних стосунках. Проте зазначена стаття дає право (а не встановлює обов'язок) державам, враховуючи їх національне законодавство, поширювати дію цієї Конвенції на одностатеві пари [19].

Аналіз попередньо зазначених документів вказує на те, що органи державної влади, які є також і суб'єктами юридичної діяльності, постійно перебувають під тиском частини соціуму, що формують свої вимоги на основі як міжнародних договорів, так і правових позицій Страсбурзького Суду, однак мають знаходити компроміс, враховуючи думку більшості населення держави.

На наше переконання, соціально-правовий аспект впливу практики ЄСПЛ та-

кож тісно пов'язаний із формуванням в Україні громадянського суспільства.

Зважаючи на запропоновані О.В. Скрипнюком риси, що притаманні сучасному громадянському суспільству, а саме: а) висока політична культура членів суспільства у поєднанні з високим розвитком політичних, економічних, правових та культурних відносин; б) включеність до сфери громадянського суспільства всього життя громадян, а також та частина суспільного життя, що не регулюється політичними нормами; в) повнота прав і свобод самостійного громадянина, які захищаються системою загальнодержавного та міжнародного права; г) широкий розвиток інститутів самоврядування; г) розвиток економіки на засадах приватної та колективної власності [20, с. 396], роль практики ЄСПЛ в процесі його формування важко переоцінити.

Це, передусім, пов'язано з тим, що під впливом практики ЄСПЛ формується нове конвенційне мислення, що дає змогу членам суспільства усвідомити наявні європейські цінності, досягнути зміст та обсяг прав і свобод людини, визначити для себе ефективний алгоритм дій для їх захисту, створювати власними силами умови для недопущення їх порушення. І тільки за таких умов можна говорити про повноту прав і свобод людини, що забезпечуються не тільки через їх формальне закріплення в Конституції чи Конвенції, а і їх не ілюзорність та реальність існування для кожної людини.

Становлення громадянського суспільства в Україні неможливе без одночасного покращення і рівня якості життя людей. Як зазначає І.В. Гукалова, за допомогою якості життя населення характеризуються суттєві обставини життя конкретної територіальної спільності людей, які, крім іншого, визначають і ступінь свободи, реалізації прав людини. Фактично це – характеристика дієздатності соціуму в конкретних суспільно-географічних, макроекономічних і політичних умовах [21, с. 83].

Подібна позиція висловлюється й авторами аналітичної доповіді, які виокремлюють такі підсистеми якості життя населення в Україні: а) якість громадського життя; б) якість трудового життя, в) якість сімей-

ного життя, г) якість особистого життя, забезпечення високого рівня яких залежить від розвитку громадянського суспільства. Репрезентуючи інтереси різних прошарків населення, громадянське суспільство є гармонічним складником суспільно-політичного середовища. З іншого боку, вкрай важливою у контексті забезпечення якості життя є можливість вільного висловлювання людиною власних політичних уподобань, своєї громадянської позиції [22, с. 25–26].

На наше переконання, кожна із зазначених підсистем якості життя напряду залежна від рівня гарантування в Україні відповідних конвенційних прав і свобод людини, що неможливо без урахування правових позицій ЄСПЛ суб'єктами, що наділені державно-владними повноваженнями.

Висновки і пропозиції. Вищезазначене дає змогу виокремити такі суттєві ознаки, що притаманні соціально-правовому аспекту впливу практики ЄСПЛ: 1) полягає у дії правових позицій Страсбурзького Суду на психіку та поведінку людини як частини соціуму; 2) зумовлює зміни у взаєминах (взаємних зв'язках) між людьми, а також між людиною та державою; 3) проявляється в різних сферах життєдіяльності суспільства (політичній, економічній, сімейній тощо); 4) є чинником змін якості життя людей та формування в Україні громадянського суспільства; 5) відбувається за участю у цьому процесі суб'єктів юридичної діяльності.

Принагідно відзначимо, що соціально-правовий аспект впливу практики ЄСПЛ на юридичну діяльність в Україні відбувається через ланку, якою є члени суспільства, що, звертаючись до відповідних суб'єктів нормотворчої або правозастосовної діяльності, наголошують на необхідності врахування правових позицій Страсбурзького Суду під час прийняття ними різного роду рішень. При цьому соціально-правовий вплив практики ЄСПЛ відбувається і в зворотному порядку, тобто у тому разі, коли відповідні органи чи посадові особи, ухвалюючи рішення, спираються на практику ЄСПЛ і це, безсумнівно, зумовлює вплив на правосвідомість членів суспільства.

Список використаної літератури:

1. Янчук В.А. Введение в современную социальную психологию: учеб. пособ. для вузов. Минск: АСАР, 2005. 768 с.
2. Психологічна маніпуляція. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Психологічна_маніпуляція
3. Авермат Э. Ван. Социальное влияние в малых группах. Перспективы социальной психологии: учебное пособие. Москва: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 688 с.
4. Шихирев П.М. Социальное воздействие. Энциклопедический социологический словарь / Общ. ред. Г.В. Осипова. Москва. 1995. 939 с.
5. Зимбардо Ф., Ляйппе М. Социальное влияние. Санкт-Петербург: Издательство «Питер», 2000. 448 с.
6. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2007. 448 с.
7. Сугестивні технології маніпулятивного впливу: навч. посіб. / В.М. Петрик та ін.; за заг. ред. Є.Д. Скулиша. Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.
8. Серета М. Мирні зібрання у практиці адміністративних судів 2015: масштаби змінилися, проблеми лишилися. Центр політико-правових реформ. URL: <http://pravo.org.ua/ua/news/20871282-mirni-zibrannya-u-praktitsi-administrativnih-sudiv-2015-masshtabi-zminilisya,-problemi-lishilisya>
9. Мірошніченко О.А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). Форум права. 2013. №2. С. 371–374.
10. Динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Schalk and Kopf v. Austria», (Application № 30141/04) від 24.06.2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
12. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Oliari and Others v. Italy» (Applications № 18766/11 and 36030/11) від 21.10.2015. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
13. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Chapin and Charpentier v. France» від 09.06.2016. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
14. Про затвердження плану дій з реалізації. Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від

- 23.11.2015 р. № 1393-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248740679>
15. Журавльова Г. Принцип ґендерної рівності: Україна та міжнародний досвід. *Visegrad journal on human rights*, 2016. №2/1. С. 63–71.
16. Національний ЛГБТ-портал України. URL: https://www.lgbt.org.ua/news/show_2947/
17. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «E.В. v. France» (Application № 43546/02) від 14.03.2007. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
18. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Fretté v. France», (Application № 36515/97) від 26.02.2002. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/>
19. Щодо змін у законодавстві у зв'язку з ратифікацією Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої): Роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.04.2011 р. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0027323-11>
20. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: монографія. Київ, 2000. 600 с.
21. Гукалова І.В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація: монографія. Київ, 2009. 346 с.
22. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Лібанова Е.М. та ін. Київ, 2013. 50 с.
-

Завгородний В. А. Соціально-правовий аспект впливу практики Європейського Суду по правах человека

На основі аналізу існуючих в сучасній доктрині інтерпретацій категорії «соціальне впливу» сформульовано поняття і визначено ознаки соціально-правового аспекту впливу практики Європейського Суду по правах человека, які мають методологічне значення для подальшого дослідження сутності впливу практики Страсбурзького Суду Ради Європи.

Ключевые слова: соціальне впливу, практика Європейського Суду по правах человека, суб'єкти юридическої діяльності, громадянське суспільство, якість життя людей.

Zavgorodniy V. The socio-legal aspect of the influence of practice European Court of human rights

On the basis of the analysis of existing in the modern doctrine interpretations of the category «social influence» the notion and the features of the socio-legal aspect of the influence of practice European Court of human rights, which have a methodological significance for further study of essence of the legal influence of the practice of Strasbourg Court of the Council of Europe are researched.

Key words: social influence, practice of the European Court of human rights, subjects of legal activity, civil society, quality of life of people.